

WERELDWIJS

Wetenschappers rond keizer Karel

Geert Vanpaemel en Tineke Padmos (red.)

BIJDRAGEN VAN

Pierre Delsaertd, Hilde de Ridder-Symoens, Dirk Imhof,
Mathijs Lamberigts, Michel Oosterbosch, Jan Papy,
Jan Roegiers, Dirk Sacré, Fred Stevens, Gilbert Tournoy,
Alexandre Vanautgaerden, Koenraad van Cleempoel,
Dirk van den Auweele, Steven vanden Broecke,
Robrecht van Hee, Geert Vanpaemel

INHOUD

TEN GELEIDE	9
I OUDE WIJSHEID, NIEUWE WETENSCHAP	11
<i>De wereld van geleerden, ingenieurs, kunstenaars en humanisten</i>	
Een uurwerk voor de keizer	11
Hemel en aarde in kaart gebracht	12
Traditie en vernieuwing	13
Ambacht en wetenschap	15
De geleerden van de universiteit	16
Humanisme en wetenschap in Leuven	18
De arts-astroloog-kosmograaf	19
II DE OPLEIDING VAN EEN PRINS	23
<i>Keizer Karel en zijn leermeesters</i>	
Keizer Karels jonge jaren	23
De eerste lessen	25
Inwijding in het hofleven, de politiek en de diplomatie	27
Humanisme, Moderne Devotie en ridderidealen	28
Zorgen over Karels opvoeding	29
III TERUG NAAR DE KLASSIEKE BRONNEN	32
<i>De oprichting van het eerste taleninstituut</i>	
De initiatiefnemers: Busleyden en Erasmus	32
Het testament van Busleyden	34
De pioniersjaren en het dispuut met de universiteit	34
Een vruchtbare akker voor het humanisme	39
IV DE ONTDEKKING VAN HET LICHAAM	42
<i>Vesalius en de wedergeboorte van de anatomie</i>	
De klassieke anatomie	42
Nieuwe belangstelling voor Galenus en Hippocrates	45
De anatomische lessen van Vesalius	46
Lijfarts van keizer Karel	50
Het oog van de kunstenaar	52
V WETENSCHAPPERS TREKKEN DE WERELD IN	53
<i>Geleerde reizigers en verzamelaars</i>	
Een nieuwe visie op het reizen	53
Humanistische geleerdennetwerken	55
Brieven, dagboeken en reisverhalen	57
Observeren en verzamelen	60
Ogier van Busbeke, diplomaat en verzamelaar	63
VI HET PLANTENRIJK IN BEELD	64
<i>Rembert Dodoens en de bloei van de botanie</i>	
De eerste gedrukte herbaria	64
De geneesheer en kosmograaf Dodoens	66
Dodoens en de plantkunde	67
De samenwerking met Plantijn	69
De tuin van Karel van Sint-Omaars	71
Een overzicht van het plantenrijk	72

VII	DE MAAT VAN HEMEL EN AARDE	74
	<i>Wiskundigen beschrijven de kosmos</i>	
	Wiskunde rond 1500	74
	Opkomst van de kosmografie	77
	Een roep om astrologische hervorming	79
	Nieuwe stimulansen van het hof	81
	Belangstelling bij de burgerij	82
	Vernieuwingen in het wiskundeonderwijs	83
	De hervorming van astrologie en astronomie	86
VIII	WETENSCHAP EN AMBACHT	89
	<i>De cartografische school en de instrumentenmakers</i>	
	De eerste globe van de Nederlanden	89
	Gemma Frisius: een nieuw geografisch talent	90
	Keizer Karel en de instrumenten van Mercator	92
	Astrolabium	95
	Instrumentenmakers in het voetspoor van Mercator	98
	Astronomische ring	99
IX	DE REVOLUTIE VAN DE BOEKDRUKKUNST	100
	<i>Drukkers, boekhandelaars en bibliotheken</i>	
	De boekdrukkunst als 'motor' van vooruitgang	100
	Drukker Dirk Martens en de universiteit	103
	Een humanistische boekhandel	106
	De groei van het bibliotheekwezen	108
X	GELEERDE CORRESPONDENTIE	111
	<i>Erasmus en de kunst van het brieven schrijven</i>	
	Het voorbeeld van de antieke brieven schrijvers	111
	Brieven 'uit alle delen van de wereld'	112
	De uitgave van brievencollecties	114
	Erasmus als strategische correspondent	115
XI	POLITIEK ALS HUMANISTISCHE WETENSCHAP	118
	<i>De manifesten voor een betere wereld van Erasmus en Vives</i>	
	Humanisme en pedagogie	118
	Vrede als taak van de vorst	121
	Pleidooi voor een wetenschap van oorlog en vrede	122
	Een nieuw perspectief voor de armen	124
	Vrouwen in de nieuwe wereld	126
	Geleerde vrouwen	128
XII	KERK, RECHT EN BESTUUR IN EEN WERELDRYK	129
	<i>Theologen en juristen tijdens de regering van keizer Karel</i>	
	Theologen tussen scholastiek en humanisme	129
	De controverse rond Luther en de censuur	130
	Pastorale vernieuwing	136
	De nood aan rechtvaardiging van de politiek	136
	Aanstelling van koninklijke hoogleraren	138
	Politiek engagement	139

XIII DE GESCHIEDENIS VAN EEN BOEK	143
<i>Erasmus' vorstenspiegel en de censuur</i>	
Pedagogisch pamflet en politiek propagandastuk	143
'Gevoelige passages' op de index	145
XIV BLOEI EN VERVAL	150
<i>Historische perspectieven op de wetenschappers rond keizer Karel</i>	
Het liberalisme van de wetenschap	151
Karel mecenas	153
Betekenis en waarde van de dingen	154
Het einde van de wetenschap?	156
SELECTIEVE BIBLIOGRAFIE	161
NOTEN	167